

прекривени већим камењем. У овим гробовима није било гробних налаза, што такође одступа од уобичајене слике на некрополи.

На основу налаза у гробовима, трајање сахрањивања на некрополи оквирно се може одредити у раздобље од друге половине III до у другу половину IV века. Налази новца показују да је најинтензивније сахрањивање било у раздобљу од владавине прве тетрархије до времена наследника цара Константина. Током тог периода практикована су оба погребна обрета што ово гробље чини специфичном, будући да је у то време прелазак на искључиво скелетно сахрањивање био већ уобичајен. Нарочито је особена касна појава урни, што ово гробље разликује и од уобичајених некропола са спаљеним покојницима типа Мала Копашница – Сасе. Чини се да највише сличности има са касноантичким некрополама истраженим на простору југозападне Србије и северне Црне Горе (Радоиња, Коловрат, Комини), где је такође констатовано позно сахрањивање покојника у урнама. На крају, поставља се и питање порекла локалне заједнице која се сахрањивала на овом гробљу. Да ли је то аутохтона популација која конзервативно чува своје погребне обичаје или се ради о становништву које је у неком моменту пристигло са стране? То је само једно од питања која се постављају у вези са овом некрополом, а детаљна анализа која предстоји требало би да пружи одговоре на њих. Циљ ове изложбе је да прикаже прелиминарне резултате теренских радова и укаже на разноврсност покретних налаза, до коначне публикације свих резултата археолошких истраживања обављених у порти цркве Успенија Пресвете Богородице.

Катарина Дмитровић
Дејан Радичевић

МУЗЕЈ РУДНИЧКО-ТАКОВСКОГ КРАЈА

НАРОДНИ МУЗЕЈ ЧАЧАК

Издавач: Музеј рудничко-таковског краја, Народни музеј Чачак

За издавача: Милош Николић, Делфина Рајић

Аутори изложбе: Катарина Дмитровић, Дејан Радичевић

Дизајн каталога: Вељко Тројанчевић

Штампа: GoldTowerTrade

КАСНОАНТИЧКА НЕКРОПОЛА У ЧАЧКУ

14. март – 11. април 2013.

Трагови живота из античког периода у Чачку и околини одавно привлаче пажњу истраживача старина. Међутим, и поред одређеног броја налаза и података, све до откривања терми у центру града није се много знало о овом раздобљу. Каснија истраживања пружила су читав низ значајних налаза којима је античка прошлост Чачка прилично расветљена. На првом месту, захваљујући епиграфским споменицима пронађеним у центру града и најближој околини, установљено је да је у периоду од средине II до средине III века овде постојао значајан административни центар, седиште консуларног бенефицијара и логор друге кохорте Делмата (cohorts II Delmatarum). Издвојена су и два насеобинска комплекса – у центру и на западној периферији града града, оквирно приписана раздобљу од краја III до средине V века.

Последња археолошка истраживања на ободу савременог Чачка, обављена су непосредно уз новоизграђену цркву посвећену Успенију Пресвете Богородице. Локалитет се налази у централном делу равног и плодног поља које се пружало од побрђа Јездине и Придворице до тока Западне Мораве, на десној страни уређеног корита Лупњаче, око 250 m источно од места на коме су раније откривене терме. До открића овог налазишта дошло је 1992. године, приликом копања кречане за потребе изградње цркве. Археолошка истраживања започела су другом половином 2001. године у организацији Народног музеја у Чачку. Током наредних година истраживања су попримила систематски карактер и у различитом обиму су, без прекида, извођена до 2007. године.

На истраженој површини од око 620 m² констатовано је постојање археолошких остатака из различитих раздобља. Најстарији трагови живота припадају прелазном периоду из бронзаног у гвоздено доба и потичу из слоја у коме су пронађени уломци грнчарије, грумење кућног лепа и животињске кости, али не и насеобински објекти.

Млађи културни хоризонт припада античком периоду и карактерише га постојање два стратиграфски јасно издвојена слоја. Старијем слоју припадају темељи два већа објекта, од којих је један откривен у целини – објекат II (димензија 7,75 x 11 m), а други тек делимично – објекат III (дужине 14 m). Грађени су од ломљеног камена и облутака, везаних блатом или slabим кречним малтером, очувани у висини једног или два реда камена. Овим објектима стратиграфски одговарају и остаци шест полуукопаних објеката, истражених у њиховој непосредној близини. Овом хоризонту условно би

се могао приписати насеобински карактер, мада би се велике грађевине са зиданим темељима најпре могле одредити као економски објекти. На основу покретних налаза, већином уломака грнчарије и појединачних налаза предмета за свакодневну употребу, оквирно би се могао датovati у раздобље II-III века.

Током III века (вероватније не пре његове средине), овом простору је промењена намена и почиње да се користи за сахрањивање. Некропола је формирана око квадратне грађевине – објекат I, димензија 5 x 5 m, очуване само у нивоу пода и темељној зони (сл. 1). Оно што ову грађевину чини изузетном јесте разноврсност и лепота њеног архитектонског украса. Делови фасадне декорације коју су чиниле различите варијанте стубова са коринтским капителима, богато украшени архитрави и венци, затим архиволте украшене приказом барске птице која у кљуну држи змију, као и изузетно обликоване акротерије, пронађени су у слоју шута насталог темељним рушењем. Целокупни украсни ансамбл указује на репрезентативност грађевине, али слаба очуваност онемогућава поуздано одређење намене са којом је подигнута. Грађевина је могла имати меморијални карактер, као монументална гробница значајног припадника локалне заједнице и чланова његове породице, али се не може искључити и могућност да откривени остаци припадају мањем храму.

Времену сахрањивања на некрополи стратиграфски одговара и траса под калдрмом која највероватније представља остатке пута којим се приступало некрополи и грађевини у њеном средишту. По начину сахрањивања и погребном обреду некропола је биритуална. На истраженој површини откривена је 71 гробна целина, од којих је 51 припадала покојницима спаљеним после смрти, док су у 20 гробова покојници били скелетно сахрањени. Међу гробовима са спаљеним покојницима, у 32 гроба су остаци покојника након кремације похрањени у гробне јаме, док су се у 18 гробова налазили у керамичким урнама. Само у једном случају су остаци спаљеног покојника положени унутар мање конструкције направљене од опека. Највећи број спаљених покојника похрањен је у једноставним гробним јамама вертикалних ивица и равнoг дна, кружне, квадратне или правоугаоне основе. Ни у једној од истражених јама нису констатовани трагови опаљивања страна или дна.

Спаљивање је вршено на неком другом месту, након чега су кремирани остаци пречишћени и положени у реципијенте или директно у јаме. Покојници су спаљивани у ношњи, а уз спаљене кости стављани су различити прилози на којима није било трагова ватре. Најчешће су то гвоздени нож и различите гвоздене алатке, украсни делови ношње, керамички пехари, новац и ретко стаклене посуде и комади накита.

Као урне најчешће су коришћени лонци и изузетно дубље зделе, намењени свакодневној употреби. По начину израде могу се издвојити две групе посуда, од којих једну чине уобичајени производи локалних грнчарских радионица познати и са других налазишта у Чачку и околини, док другу чине лонци израђени на ручном колу и печени на отвореној ватри. Карактеришу их груба фактура, неправилност облика, једноставне профилације обода и недостатак украса. Ова група

урни представља новину, будући да, колико нам је познато, таква грнчарија до сада није забележена на овом терену. Урне су пронађене појединачно, али у два случаја и у пару, непосредно једна уз другу (сл. 2). Осим непоклопљених урни, пет их је било поклопљено опеком, а по једна каменом плочом, керамичком зделом или дном другог лонца.

Усамљен налаз на простору некрополе представља мањи камени сандук који је највероватније коришћен за похрањивање остатака спаљеног покојника. Откривен је у секундарном положају, отворен и похран, а непосредно уз њега била је закопана остава металних предмета.

Скелетно сахрањени покојници обично су полагани у гробне раке правоугаоног облика са заобљеним ивицама (сл. 3). Оријентација гробова није показивала одређено правило. Посебних гробних конструкција није било, осим у једном гробу где се изнад покојника налазила конструкција направљена од косо постављених тегула (сл. 4). Покојници су обично полагани на леђа у опруженом положају, са рукама поред тела. У гробовима је, осим налаза личног накита и делова ношње, пронађен и по један мањи керамички пехар, гвоздене алатке и новац.

Мада се стратиграфски нису издвајали од осталих скелетних гробова, по начину на који су сахрањени изузетке представљају три гроба откривена на западном крају некрополе. Покојници у њима нису положени на уобичајен начин, већ на стомак или бок, као да су само убачени у раку и